

Rasvjeta kod seljaka.

I.

Kad se čovjek upoznao sa vatrom i njenim svojstvima, služila mu je ona i kao ogrjev i kao rasvjeta. Jedno od drugog nije bilo odijeljeno. Vatra u ognjištu bila mu je još i onda rasvjeta, kad je čovjek napustio špilju i počeo da gradi svoje primitivne nastambe. Ali se sigurno već za rana pokazala potreba, da se vatra radi rasvjete prenosi, da bi se time osvijetlili udaljeniji dijelovi nastambe i da se rasvjetom služi kod noćnih radova, putovanja i t. d.

Pojedini manji zapaljeni dijelovi drveta ili treščice igrali su prvu ulogu rasvjetnog sredstva i primitivne svjetiljke. Čovjek ih je nosio sa sobom ili pričvršćivao na pojedinim mjestima, već prema potrebi. Upoznavajući svojstva drveta, njegovu veću ili manju gorivost, te postepenim prerađivanjem istog, stvorio je on posebno rasvjetno tijelo — luč.

Luč nalazimo sve tamo iz predistorijskog doba (komadi luči nađeni su u hallstatskom nalazištu), pa daleko u Srednji Vijek kao važno, često i isključivo sredstvo za rasvjetu, šta više, u nekim se krajevima, naročito gorskim, zadržalo do u drugu polovinu prošlog stoljeća, a kod nas se u nekim zabitnim mjestima zadržala do nedavno.

Uporedo se pojavljuje i upotreba baklja, za koje je služilo drvo, smola, vosak i katran, a jednako su se upotrebljavale životinjske masti i ulja, za koje su se gradile posebne posude. Za uljane lampe drži se, da su ih već poznavali i stari Egipćani, od kojih su ih preuzeli Grci i Rimljani. Prema Pliniju upotrebljavale su se kao buktinje, u ulju natopljene, srčike raznih vrsta trstike i vjerovatno je, da se od toga docnije razvio fitilj, koji se upotrebljavao za uljene svjetiljke i kod svijeća.

Kao materijal za svijeće služio je najprije loj, a razvojem pčelarstva pridolazi i vosak. Upotreba svijeća imala je kroz dugo vremena taj nedostatak, što fitilj nije izgarao jednakom brzinom kao materijal, pa se neprestano morao rezati posebno udešenim škarama. A i sama fabricacija bila je, kako ćemo još vidjeti, vrlo primitivna, što je također umanjivalo njihovu upotrebljivost.

Prema staroj rasvjeti kod uljenih svjetiljaka sa otvorenim plamenom, značilo je uvađanje staklenog cilindra važan napredak, jer se time pojačalo strujanje zraka (a time i kisika), uklonilo dimljenje i pojačala svjetlost. Vremenom je stari primitivni fitilj također znatno popravljen, jer se počeo upotrebljavati u formi plosnate vrpce, čime je bio pojačan pristup kisika.

Svakako najvažniji događaj kod rasvjete u prošlom stoljeću bila je upotreba petroleja. U prvo vrijeme, dok se nije usavršilo rafiniranje petroleja, imale su petrolejske lampe tu slabu stranu, da su često eksplo-

dirale. Sve nastojanje na području upotrebe petroleja išlo je za tim, da tu opasnost ukloni i da se poveća rasvjetna snaga.

Upotreba plina i elektriciteta za rasvjetu za nas nema važnosti, jer se njima seljak kod nas, a o rasvjeti kod njega je ovdje riječ, ne služi, osim u nekim upravo iznimnim slučajevima.

II.

O nekim posebnim tipovima rasvjetnih sredstava kod našega seljaka, nema se što naročito karakteristično istaći. Rasvjeta se kod njega razvijala, kako su se razvijala opća tehnička sredstva rasvjete, samo s tom razlikom, što su kod seljaka, bilo iz ekonomskih, bilo iz geografskih razloga, dulje zadržani pojedini rasvjetni tipovi, koje je grad već prije bio prestigao. Neka rasvjetna sredstva ostala su bez obzira na ekonomske ili geografske mogućnosti u upotrebi seljaka, kao ustaljeni običaji ili kao pomoćna sredstva.

Inače se razvoj rasvjete odigrao analogno razvoju tehnike, samo polaganije i sa velikim zadocnjenjem. Prema rasvjetnim sredstvima, koja su meni stajala na raspolaganje, može se pratiti razvoj rasvjete kod seljaka od početka XIX. vijeka pa do danas. Za doba prije nisam imao raspoloživog dokumentovanog materijala, ali se može sa sigurnošću ustvrditi, da su kroz to vrijeme bila rasvjetna sredstva reducirana na ognjište i na luč. Tek u XIX. vijeku, „vijeku prirodnih nauka i tehnike“, dolazi do naglih izmjena i na području rasvjete, pa se i u životu seljaka mogu u to vrijeme konstatovati najznačajnije promjene u njegovim rasvjetnim sredstvima.

I kod našeg je seljaka najstarije rasvjetno sredstvo samo ognjište i služilo mu je kao takovo sve do upotrebe luči. Još danas ima u našoj otadžbini krajeva, gdje uslijed bijede stanovnikâ sačinjava ognjište jedino rasvjetno sredstvo. U Bosni sam imao prilike, naročito u čobanskim kolibama, da vidim, kako cijelu rasvjetu sačinjava bijedna, jedva podržana vatra na ognjištu¹⁾.

Treščica sa ognjišta mu je bilo prvo pokretno rasvjetno sredstvo. Da li je u to vrijeme imao kakav „aparat“ za pričvrščivanje tih treščica

¹⁾ Kao ilustracija može poslužiti naredni opis: „Medu gustim omorikama i jelama zelenim kuće su siromaški pogrđene, pa nikakvu s ravna vidjeti ne možeš, osim ako ju izda crni dim izdajnik. Uboge su to mračne tamnice pa priličnije mračnim grobnicama, nego stanu živućih žitelja. Daske su im prikovane dugačkim od pedlja klincima jasenovim. Za ures sobe nemoj ni pitati! Uz peć ima druga peć manja bez lončića, u koje su vratašca iznutra; to oni zovu „čirak“, u koji drva i smole nalože, koja im i svijetle i tobožnju sobu griju; zato dosta dima i smrada“. — (Opis Dobrećića u Kneževim „Listovima o Bosni“, „Bosanski Prijatelj“ IV. U Vojn. Sisku 1870. str. 66.)

a kasnije luči, nije poznato. Kao neke vrste „aparate“ mogu se jedino spomenuti omanji panjevi, koje bi rascijepili i u rascijep uticali luč. Ovakvi slični neizdjelani komadi služe još i danas kao svijećnjaci (sl. 14.). Prema svrsi, ali drugog podrijetla materijala i tipa, slični su stari postavci za luč iz Austrije. Ovi t. zv. „Geaṁmaul“ ili „Maulauf“, su glineni dršci za luč u obliku ljudske glave, a poznati su još iz Srednjeg Vijeka. Izgleda da su nastali u slijed običaja, da je seljanka, kojoj su bile ruke zapremljene poslom, držala luč u ustima²⁾.

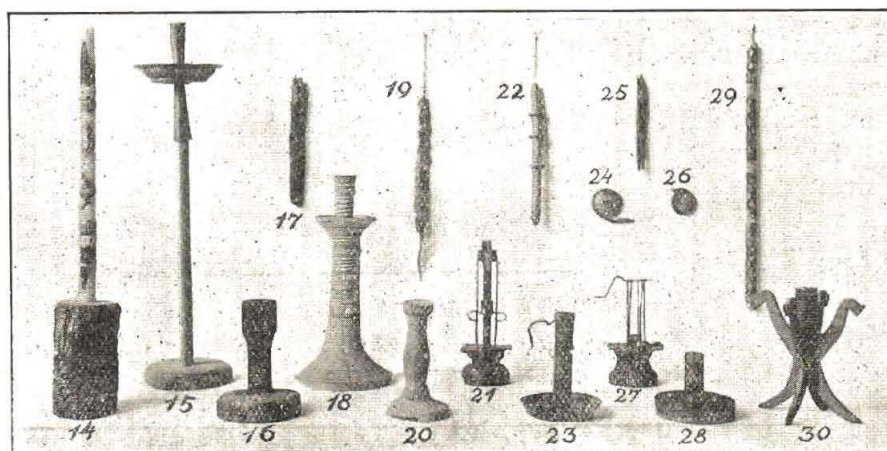
Sa upoznavanjem gorivosti pojedinih vrsta drveta, vjerovatno se i kod našega seljaka rano razvila upotreba luči na mjesto treščice. A kako je raspoloživ materijal bio pri ruci, održala se ova rasvjeta vrlo dugo, tako da je nalazimo još u bliskoj prošlosti. Šta više, ima i danas još

²⁾ Dr. Rosa Schömer; „Geaṁmaul“ und „Maulauf“. — *Wiener Zeitschrift für Volkskunde*, god. XXXI.) 1926. br. 1. str. 6.

krajeva, u kojima se ta rasvjeta ušćuvala i ako pretežno samo kao običaj a manje iz potrebe. Iz skore prošlosti donosim jedan opis upotrebe ovog rasvjetnog sredstva: „Vanka kuće . . . nosi se i glavnja (komad ražežene bilje) s komina, s njom se maše i daje svitla za koje malo vrime. Obnoć na Božić, kada svitl ide veseja k misi, nosi se po nikim selim, rastova palja, koja se dobro natuče, osuši na lisi i zapali. Daje svitlosti, da more deset ljudi uza nju večerat. Čini se i palja od biluševine, evo kako: prdeljci ili članci od trave bilušine zamotaju se oko ščapa, privežu malim vežičim, pa kad se to zapali, more se 2—3 kil. puta ići po svitlu. Čobani najviše omotaju te palje od biluševine“³⁾.

U Samoboru upotrebljavaju luči za tamnih noći, kad idu zornicama i ponoćki „i ponesu sa sobom čitavu butoru (svežanj) suhих luči, zapale jednu po jednu, da im svijetli. Kad jedna luč dogara, zapale na njoj drugu i tako redom“⁴⁾.

Kod naprava za držanje luči, t. zv. „svešnjaka“, može se u glavnom razlikovati dvije vrste: 1. Stalke sa nazupčanom pomičnom motkom za dizanje i spuštanje luči i željeznim „škripcem“ ili kliještima na gornjem kraju, za držanje luči. Na donjem kraju su ili ravna uporišta ili unakrštene noge. Obično su te „svešnjake“ smjestili pokraj ognjišta, gdje se na večer, pogotovo u zadrugama, smjestila sva kućna čeljad (slike 1, 3, 5 i 6, sl. 4 prikazuje snop luči iz samonikle hrastovine). — 2. Stalke, čiji je donji dio bio zašiljen i koji su se prenosili već prema potrebi i zaticali u zid ili zemlju (sl. 2.)

³⁾ Fr. Ivanišević; Poljica. — *Zbornik za život i običaje Južnih Slavena*, IX. 1904. str. 31.

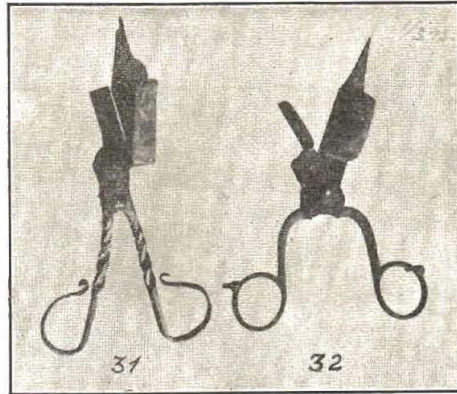
⁴⁾ Milan Lang; Samobor. — *Zbornik XVI*. 1911. str. 184.

Za pravljenje luči upotrebljavao se razni drveni materijal: drvo hrastovo, bukovo, javorovo, brezovo, borovo i dr. U Srbiji upotrebljavale su se u nekim krajevima i t. zv. tutke, osušene stabljike konoplje, koje dobro gore. „Kad idu u podrum ili u drugu zgradu, ponesu po 5—6 taki tutki i čim jedna izgori, drugu pale, pa se tim kao lampom služe. Ove tutke pale i u gomili, i na svjetlosti, koju vatra od njih daje, žene predu“⁵⁾.

Po svom karakteru i upotrebi slične su lučima i baklje (zublje) jedino se materijal za njih posebno izrađivao i obično još natapao smolom ili se drvo dobro stuklo i osušilo (sl. 45.—46.).

III.

Iz pretežno prve polovice XIX. vijeka datiraju i naše svjetiljke za ulje i loj, ali ih ima, koje se još i danas izrađuju (sl. 7. i 8.). Mast i ulje su i u našim krajevima stara rasvjetna sredstva, iako u muzeju nemamo starijih nego iz početka prošlog stoljeća. Svakako su prema lučima, koje su jeftinije i za koje ima materijala u izobilju, bile razmjerno manje u upotrebi. Vremenski bit će da je starija upotreba otvorenih svjetiljaka za loj („žizak“) od zatvorenih za ulje (uljenka). Da rasvjeta pokraj loja i masti nije bila baš najugodnija, o tome nije potrebno ni govoriti.

Ugodnosti ovakve rasvjete opisuje Petrović: „... male lampice . . . od kojih se u sobi digne veliki dim; od toga dima svakom se nahvata oko nosa, pa kad i pljuju, pljuju crnu pljuvačku od dima“⁶⁾. Dim i smrad širio se na sve strane kao u eskimskim kolibama. Ovakav „žizak“, pod imenom „crip“, u upotrebi prikazuje Lovretić: „Prije četrdeset, pedeset i više godina, palili su crip. Crip je bio zemljana lončarska posuda. U nju bi metnuli masti, u mast umeljali krpicu ili fitilj, pa zapalili da gori. Pri takovu su se svitlu napatili i mraka i smrada. Ipak su divojke onda pocikivale u kolu:

„Pali sviću, pali crip,
Da vidimo ko je lip!“⁷⁾

⁵⁾ Vladimir K. Petrović; Zaplanje ili Leskovačko (Srbija). *Zbornik* V./1900. str. 91.

⁶⁾ Vladimir K. Petrović I. c.

⁷⁾ J. Lovretić; Otok. — *Zbornik* II./1897. str. 208.

Ovakove otvorene svjetiljke za loj i mast, prikazuje nam sl. 7, 8, 9, koje živo podsjećaju na antikle forme svjetiljaka.

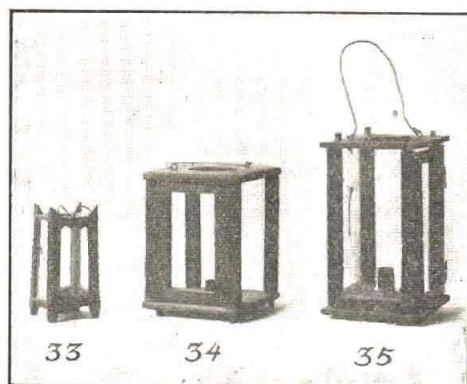
Uljenke (sl. 10.) bile su gore zatvorene, a upotrebljavalo se ulje raznih bilina, ali najviše laneno, žirovo, tikvino i „ripsovo“ ulje. Fitolje su obično pravili od kudelje.

Sa upotrebom ulja u vezi su i kandila („kandilj“), u koja se nalije malo vode a po njoj ulje. Fitolje se većinom prave od pamuka. Kandila od raznog metala, većinom kositra i srebra, rađena su u sjevero-zapadnim krajevima sa baroknim dekorativnim motivima (sl. 44.), dok na jugoistoku prevladavaju vizantijski (sl. 13). Ta metalna kandila sa staklenom posudicom za ulje, upotrebljavaju se i danas u kućama seljaka pred krstovima i ikonama.

IV.

Upotreba loja za rasvjetu dovela je do pravljenja lojanih svijeća, a sa razvojem pčelarstva priređivale se i svijeće od voska; ove posljednje

većinom za svetačke prigode: uskrsne i božićne svijeće. Voštane svijeće su često inkrustirane i aplicirane voštanim ornamentima, pretežno u baroknom stilu, što pokazuje, da je njihovo podrijetlo i sakralna upotreba razmjerno mlada (sl. 17, 19, 22, 24, 25, 26, 29).

čice uvrnite i mekane⁸⁾. Kalup za pravljenje svijeća prikazuje nam slika 36. Ali pokraj sve te primitivnosti, taj kalup je ipak tehnički već donekle dotjeran. Mnogo je primitivnija t. zv. „makalka“ (sl. 37.), koja je vremenski starija. U posudu se ulilo malo vode, a na vodu rastopljen loj do gore. Na šipku su se privezali fitilji (stenki“ ili „žnore“) i puštali u loj nekoliko puta, dok se na fitiljima nije nabrao loj. Svijeće su bile podebele, ali i nepravilne.

Ni upotreba svijeća, a pogotovo lojanih, nije bila bez nepravilnosti. Nepravilno izgaranje fitilja prema loju moralo se regulisati obrezivanjem fitilja pomoću „mašica“, ili kako te škare zovu, prema njemačkom, u Sa-

⁸⁾ J. Lovrečić; 1. c.

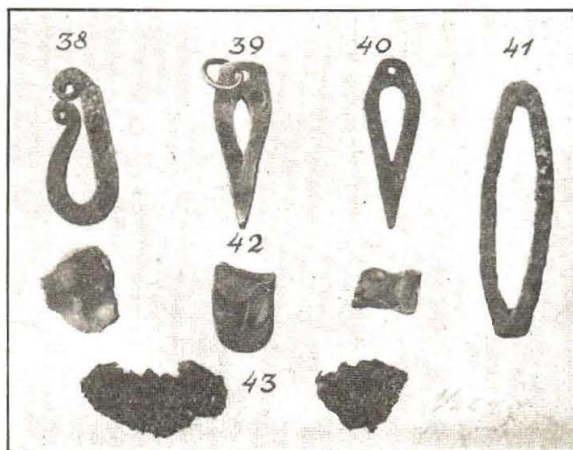
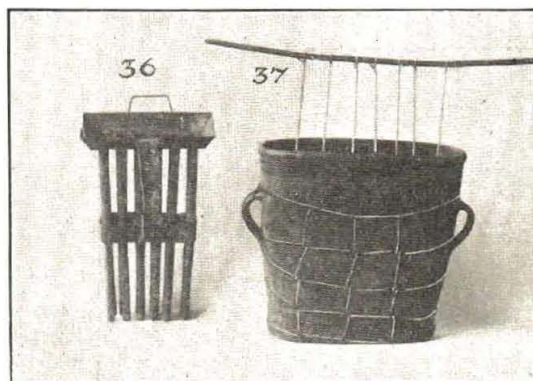
moboru „šnajcer“ (sl. 31, 32). Te škare su i danas još u upotrebi (oblast zagrebačka), naročito u seoskim crkvama, gdje je materijal darovanih svijeća prilično slab.

Da se navodno uštedi kod gorenja, posipali bi sô oko fitilja. Otkad su se industrijski produkti sve više plasirali, na selu upotrebljavaju se sada mnogo i tvorničke svijeće, ili kako ih u nekim krajevima zovu „milikerne“ (od njemač. Milchkerzen).

Sa upotrebom svijeća razvili su se i svijećnjaci („čirjaci“.) Vrlo je interesantna muzejska zbirka starih svijećnjaka, pretežno iz Podravine (Torčec, Drnje, Botoro). — Od najprimitivnijih svijećnjaka od neizrađena drva (sl. 14), nižu se razne forme sa sve zgodnijim napravama, koje su imale udovoljavati i štednji sa svijećom i praktičnosti (sl. 15, 16, 18, 20, 21, 23, 27, 28, 29, 30). Obično su izrađene od drveta ili od željeznog lima ili od obojega zajedno⁹⁾.

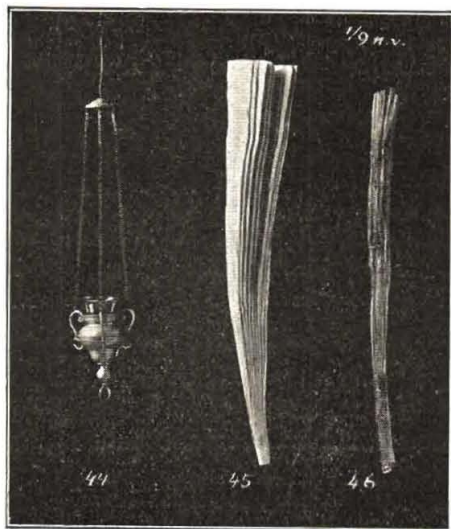
Sa svijećama susrećemo i „fenjere“, „lampaše“, koji su po svoj prilici prešli iz grada u selo. Upotrebljavaju se obično po noći na vanjskom radu: kod obilaženja staje, pivnice i t. d. Kod nekih lampaša je mjesto svijeće „žiža“, u kojoj gori ulje.

⁹⁾ Etnografski je naročito interesantan primjerak svijećnjaka sa 4 unakrštena konjića (sl. 30). Tehnički jednako izrađen svijećnjak, samo dekorisan ornamentima, susrećemo u Švedskoj (Westmanland). — Peasant art in Sweden, Lapland & Iceland. — *The Studio* 1910. fig. 52. — I H. Bossert u svom djelu „Volkskunst in Europa“, Berlin 1926., donosi i švedski (tab. VI. sl. 14) i naš tip (tab. LXXXII. sl. 12). — Van sumnje je ova upadna jednakost od interesa, ali ne bi bilo opravdano, da se iz nje povuku kakvi smjeli zaključci. Velika je vjerovatnost, da su taj tip svijećnjaka donijeli sa sobom Nijemci, koji taj kraj nastavaju. Inače je u našoj zemlji ta forma posve nepoznata.

V.

Od najnovijeg je datuma upotreba petroleja na selu, koji se ni danas još svugdje kod nas ne upotrebljava. U početku se upotrebljavala

lampa za petrolej bez staklenog cilindra i u vrlo primitivnoj formi, kako to pokazuje naša „kobačica“ (sl. 12). Tek vremenom prešlo se na upotrebu lampa sa cilindrom. Iz prelaznog doba, od upotrebe ulja na upotrebu petroleja, sačuvan je jedan lijep primjerak t. zv. „leš-črba“ iz Podravine. (Riječ potiče od slovenske riječi „lešerba“; porijeklo riječi je njemačko: „Lichtscherbe“).

Za karakteristiku rasvjetnih sredstava i njihovog razvoja od tipičnog je značenja „leščrba“. Krhotine (rbotine) raznih posuda, u koje se nalilo malo masti i utaknuo komad starog platna, bile su po svoj prilici

prve forme novog rasvjetnog sredstva, kako to pokazuje i njemačka riječ „Lichtscherbe“. I naš stari narodni naziv za svjetiljke za životinjsku mast: „crip“, upućuje na podrijetlo tih svjetiljaka od krhotina.

VI.

Prije, nego su se žigice udomaćile, i na selu upotrebljavalo se kresivo „čakmak“, „ognjilo“ i t. d. I danas ga još nalazimo u nekim krajevima, a pogotovo se stariji ljudi s njime rado služe. Razne forme kresiva, kremenja i gube (gljive, obično bukove i grabove), vidimo na sl. 38, 39, 40, 41, 42, 43.

Kresivo je ne samo najstarije sredstvo za paljenje vatre, nego, do polovice XIX. stoljeća, i jedino, koje je bilo u općoj upotrebi. Koliko je značenje imalo kresivo, može da potvrdi i ova kulturno-historijska zabilješka. Kresivo i kamen bili su simboli Reda Zlatnog Runa, čija je lozinka bila: „Ante ferit quam flamma micet“. Taj red je osnovao 10. I. 1429. Filip Dobri Burgundski. Dugo vremena je i lanac, na kome je visilo zlatno runo, bio sastavljen od karika u obliku kresiva.

Usput može se napomenuti i staklena leća. Njena upotreba za dobivanje vatre bila je prilično ograničena, nešto radi toga, što je leća bila

skupa, a onda služila je samo, ako je bilo jako sunce. Nije vjerovatno, da se naš narod ikad služio lećom. Ja sam doduše vidio u Bosni seljaka, kojima su komadi stakla od naočala služili za pripaljivanje cigareta, ali to su izuzetni i osamljeni slučajevi.

Treba napomenuti, da za vrijeme rata, kad se (naročito na selu) jako osjećala nestašica petroleja, svijeća, žigica i dr., seljak se vraćao, silom prilika, na stare forme rasvjete i upotrebljavao: luč, uljanke, kresiva i dr. Ta pojava nije karakteristična samo za period svjetskog rata, ona se, šta više, trajno opetuje u razvoju čovječanstva, kad nove zaoštrene ekonomske forme primoravaju čovjeka, da se spušta na jedan već preživjeli razvojni nivô i da prihvata prijašnja, zastarjela tehnička sredstva za održanje. Čini se, kao da su te stare forme bile samo prividno preživljene i da su u latentnom stanju očekivale takvu strukturu životne sredine čovjeka, u kojoj mogu ponovno da iskoče na površinu. Gotovo bi se moglo govoriti o nekim tehničkim atavizmima, koje proizvode nepovoljni ekonomski uslovi života.

VII.

Sve forme starinske seljačke rasvjete danas se, pogotovo u blizini gradova, sve više gube, a prevladava upotreba fabričkih svijeća i petroleja, pa u nekim krajevima i električna. Tek u udaljenijim krajevima nalaze se još primitivnije forme rasvjete, a i ove su pretežno reducirane na domaće lojane i voščane svijeće i ulje.

Prema gornjim izvodima možemo suštinu ovog prikaza označiti u dvije tačke: 1. da su se rasvjetna sredstva kod nas razvijala prema tehničkom napretku rasvjete uopće i 2. da je evolucija rasvjete i kod nas išla prema ovim glavnim rasvjetnim tipovima: a) luč i baklja, b) rasvjeta pomoću životinjske masti i ulja, c) lojane i voštane svijeće i fenjeri (lampši) i d) rasvjeta pomoću petroleja.

Na kraju ovog prikaza imam još da navedem, da sam se kod prikazivanja rasvjete kod seljaka isključivo služio materijalom, koji mi je stajao na raspolaganje u Hrv. Etnografskom Muzeju u Zagrebu. Tako je i jasno, da nisam uzeo u obzir mnoge tipove rasvjetnih sredstava kod našeg naroda, ali mislim, da je već i s ovim materijalom dovoljno jasno određena linija razvoja rasvjete kod našega seljaka.

Dr. Mirko Kus-Nikolajev.

Opis slika.

1. „Svešnjak“ za luč od drveta, sa unakrštenim stalkom na četiri noge i pomičnim nazupčanim gornjim dijelom. Na vrhu je željezni škripac za dvije luči. 1/11 nar. vel. — Podrijetlo: Farkašić opć. Letovanić. — Doba: Prva polovica XIX. stoljeća. — Održano: dobro. Inv. br. 2670.

2. „Svešnjak“ za luč od drveta, na jednostavnom, dole zašiljenom, okruglom drvenom štapu. Na vrhu željezni škripac za luč. 1/11 nar. vel. — Podrijetlo: opć. Letovanić. — Doba: Prva polovica XIX. stoljeća. — Održano: dobro. — Inv. br. 2688.

3. „Svešnjak“ za luč, od drveta, sa pomičnim, nazupčanim gornjim dijelom. Stalak osmerokutna ploča. Na vrhu željezni škripac za luč. 1/11 nar. vel. — Podrijetlo: opć. Letovanić. — Doba: Prva polovica XIX. stoljeća. — Održano: dobro. Inv. br. 2687.

4. Snop baklji od mlade hrastovine samoniklog stabla (ne od granja velikog hrasta). Podrijetlo: Andrijevi. Inv. br. 656.

5. „Svešnjak“ za luč, od drveta, sa pomičnim nazupčanim gornjim dijelom. U škripcu luč od jasenovine. Stalak četverouglasta ploča. 1/11 nar. vel. Podrijetlo: Selišće opć. Sunja. — Doba: Prva polovica XIX. stoljeća. — Održano: dobro. — Inv. br. 729.

6. „Svešnjak“ za luč, od drveta sa pomičnim nazupčanim gornjim dijelom. Stalak pačetrovinast sa zaokruženim čoškovima. Na vrhu željezni škripac za luč. 1/11 nar. vel. — Podrijetlo: opć. Letovanić. — Doba: Prva polovica XIX. stoljeća. — Održano: trošno. Inv. br. 2686.

7. Žizak od smeđe pečene gline, zeleno ocakljen. 1/6 nar. vel. — Podrijetlo: Pakrac. — Doba: god. 1921. — Održano: trošno. Inv. br. 226.

8. Žizak od smeđe gline, zeleno ocakljen sa žutim mrljama. 1/6 nar. vel. — Podrijetlo: Pakrac. — Doba: god. 1921. — Održano: dobro. Inv. br. 629.

9. Žizak od svjetle gline, zeleno ocakljen. Sa okruglim podnoškom i valjkastim šupljim vratom, na kojemu je ručka i zdjela za gorivo. 1/6 nar. vel. — Podrijetlo: Krapina. — Doba: Druga polovica XIX. stoljeća. — Održano: trošno. Inv. br. 935.

10. Uljenka od željeznog lima za ulje. Sa koničnim podnoškom na kojem je tanki valjkasti držak sa ručkom. Držak nosi širu valjkastu posudu sa dvije rupe za fitilj. Gorilo se u njoj ulje od bundeve. 1/6 nar. vel. — Podrijetlo: Drnje. — Doba: Početak XIX. stolj. Održano: prilično. Inv. br. 5051.

11. Lešćrba, staklena svetiljka za ulje. Podnožak okrugao. Na dršku jabučasta posuda sa malim otvorom na vrhu za fitilj. Staklena ručka na dršku. Iz prelaznog doba k petroleju. 1/6 nar. vel. — Podrijetlo: Drnje. — Doba: Početak druge polovice XIX. stoljeća. — Održano: dobro. Inv. br. 5052.

12. Kobačica, starinska svetiljka za petrolej ili ulje sa narovnim, četverokrakim drvenim stalkom, u koji je zatakuta staklena posudica sa otvorom za fitilj u metalnoj cijevčici. 1/6 nar. vel. — Podrijetlo: Rin-

kovec opć. Bednja. — D o b a: Druga polovica XIX. stoljeća. — Održano: dobro. — Inv. br. 2867.

13. Kandilo od bronsa. Konički oblik. Sastavljeno od 3 jednaka dijela. Na dnu i sa strane privjesci u obliku krstića. 1/6 nar. vel. — Tehnika: lijevano, imitacija filigranskog posla. — Podrijetlo: Veles; domaći rad. — D o b a: Druga polovica XIX. stoljeća. — Održano: dobro. Inv. br. 793.

14. Svijećnjak od neizradenog drveta. Na gornjem kraju izbušen za umetanje svijeće. 1/7·5 nar. vel. — Podrijetlo: Bukovec. — D o b a: god. 1926. — Održano: dobro. Inv. br.

15. Svijećnjak od željeznog lima u obliku zdjelice sa tuljcima za svijeću i za naticanje na drveni, okrugli stalak usađen u okrugli podnožak. 1/7·5 nar. vel. — Podrijetlo: Tešanj. — D o b a: Druga polovica XIX. stoljeća. Održano: dobro. Inv. br. Zbirka Ademage Mesića. Tešanj.

16. Svijećnjak od drveta, masivan i priprosto izrađen od hrastovine. Podnožak okrugao. Držak valjkast, gore nešto deblji. Upotrebljavao se u starim zadrugama. 1/7·5 nar. vel. — Podrijetlo: Drnje. — D o b a: Druga polovica XIX. stoljeća. — Održano: trošno. Inv. br. 5050.

17. Svijeća uskrсна seljačka od domaćeg žutog voska. Pravljenarukom. 1/7·5 nar. vel. — Podrijetlo: Bosna. — D o b a: Druga polovica XIX. stoljeća. — Održano: dobro. Inv. br. 1507.

18. Svijećnjak od gline. Okrugao podnožak, iz koga se izdiže držak, na kome je na gornjem kraju zdjelica. — Podrijetlo: Srednja Bosna. — D o b a: druga polovica XIX. stoljeća. Održano dobro. Inv. br. U. O.

19. Svijeća badnja, štipana, od čistog domaćeg žutog voska. Fitelj od kudelje. 1/7·5 nar. vel. — Podrijetlo: Andrijevi. — D o b a: Druga polovica XIX. stoljeća. — Održano: prilično. Inv. br. 1326.

20. Svijećnjak od drveta sa tri niske nožice na okruglom podnošku. Stalak valjkast, u sredini podeblji. 1/7·5 nar. vel. — Tehnika: tokareno sa jednostavnom rezbarijom (prutići i zubići). — Podrijetlo: Rinkovec opć. Bednja. — D o b a: Početak XX. stoljeća. — Održano: dobro. Inv. br. 2869.

21. Svijećnjak od željeznog lima i žice na okruglom tokarenom podnošku. Na dršku limena naprava za pomicanje svijeće. 1/7·5 nar. vel. — Podrijetlo: Drnje. — D o b a: Sredina XIX. stoljeća. — Održano: prilično. Inv. br. 5049.

22. Svijeća božićna sa tri prstena od čistog domaćeg žutog voska. Fitelj od kudelje. 1/7·5 nar. vel. — Podrijetlo: Andrijevi. — D o b a: Druga polovica XIX. stoljeća. — Održano: prilično. Inv. br. 1326.

23. Svijećnjak od željeznog lima. Valjkasti držak sa zaporkom na prednoj strani za pomicanje svijeće. Podnožak sličan tanjuru. 1/7·5 nar. vel. — Podrijetlo: Drnje. — D o b a: 1846. god. — Održano: prilično. — Inv. br. 5046.

24. Svijećice uskršne od domaćeg žutog voska. Pravljenarukom i svinute u spiralu. 1/7·5 nar. vel. — Podrijetlo: Bosna. — D o b a: Druga polovica XIX. stoljeća. — Održano: dobro. Inv. br. 1509.

25. Svijećice uskrсне, tanke od domaćeg žutog voska; pravljene rukom. 1/7·5 nar. vel. — Podrijetlo: Bosna. — Doba: Druga polovica XIX. stoljeća. — Održano: dobro. Inv. br. 1508.

26. kao 24.

27. Svijećnjak od željeznog lima sa četiri žice, utaknute u drveni tokareni podnožak. 1/7·5 nar. vel. — Podrijetlo: Drnje. — Doba: 1854. god. — Održano: prilično. Inv. br. 5047.

28. Svijećnjak od željeznog lima za „facigere“*). Oblik okruglog tanjura sa tuljcem, kroz koji se provlači svijeća. 1/7·5 nar. vel. — Podrijetlo: Karlovac (kapela sv. Barbare). — Doba: Druga polovica XIX. stoljeća. — Održano: prilično. Inv. br. —.

29. Svijeća zavjetna od voska. 1/7·5 nar. vel. — Tehnika: Inkrustirani i aplicirani narodni ornamenti. — Podrijetlo: Radoboj. — Doba: Prva polovica XIX. stoljeća. — Održano: trošno. Inv. br. 1113.

30. Svijećnjak („čirjak“) sastoji se od srednjeg uglastog dijela, koji počiva na četiri daščice u formi konja. Komadi se mogu rastaviti. 1/7·5 nar. vel. — Podrijetlo: Nijemci. — Doba: Druga polovica XIX. stoljeća. — Održano: dobro. Inv. br. 1311.

31. „Mašice“, škare od željeza za podrezivanje fitilja i gašenje svijeća u crkvi. 1/3 nar. vel. — Podrijetlo: Okolica Sl. Broda. — Doba: Druga polovica XIX. stoljeća. — Održano: prilično. Inv. 1492.

32. Slično kao 31.

33. Svjetiljka „fenjer“ od drveta. 1/9 nar. vel. — Tehnika: bridovi izrezuckani. — Podrijetlo: Bosna. — Doba: Noviji rad. — Održano: dobro. Inv. br. U. O.

34. „Lampaš“ od hrastovine. Na dnu tuljac od lima za svijeću. 1/9 nar. vel. — Podrijetlo: Letovanić. — Doba: Druga polovica XIX. stoljeća. — Održano: trošno. Inv. br. 2932.

35. „Lampaš“ od hrastovine i jelovog drveta. 1/9 nar. vel. — Podrijetlo: Letovanić. — Doba: Druga polovica XIX. stoljeća. — Održano: trošno. Inv. br. 2933.

36. Kalup za pravljenje svijeća od željeznog lima sa 12 cijevi. 1/9 nar. vel. — Podrijetlo: Rečica (nađeno u tamošnjem starom gradu). — Doba: Vjerovatno oko polovice XIX. stoljeća. — Održano: prilično. Inv. br. 743.

37. „Makalka“, zemljana posuda za pravljenje svijeća. Splošten kotlić sa dvije ručke po strani. 1/9 nar. vel. — Podrijetlo: Torčec. — Doba: Početak XIX. stoljeća (navodno g. 1812.) — Održano: trošno; kotlić vezan žicom. Inv. br. 4528.

38. Kresivo od željeza u obliku palmete. 1/2·6 nar. vel. — Podrijetlo: Levi Štefani (ciganski rad). — Doba: sadašnje. — Održano: dobro. Inv. br. 2626.

39. „Ognjilo“ od željeza sa karikom za uzicu. 1/2·6 nar. vel. — Podrijetlo: Klasnić. — Doba: sadašnje. — Održano: dobro. Inv. br. 1813.

*) „Facigeri“ nose, oko svećenika, kod svećanih crkvenih ophoda svijeće. Debljina svijeće i prema tome širina limenog tanjurića označuje njihov položaj, što ga zauzimaju u svom društvu (cehu, esnafu).

40. „Čakmak“ od željeza, 1/2·6 nar. vel. — Podrijetlo: Seoce (srez: Nova Gradiška), (ciganski rad). — Doba: sadašnje. — Održano: dobro. Inv. br. 3946.

41. Kresalo željezno, ovalna oblika. 1/2·6 nar. vel. — Podrijetlo: Markuševac (nadeno prigodom rigolovanja vinograda). — Doba: Prva polovina XIX. stoljeća. — Održano: trošno. — Inv. br. 2029.

42. Komadi kremena za kresivo.

43. Komadi gube za kresivo.

44. Kandilo od kositra, 1/9 nar. vel. — Tehnika: barokni stil (u kapi Marka S:V - Fein - Zinn). — Podrijetlo: Iz malomeštanske ili seljačke kuće u Srijemu. Nabavljeno u Petrovaradinu. — Doba: sadašnje. — Održano: dobro. Inv. br. 30.

45. Baklja od drveta, 1/9 nar. vel. — Podrijetlo: Mali Gradac (srez Glina). — Doba: sadašnje. — Održano: dobro. — Inv. br. G 58 D.

46. „Trupac“, luč od hrastove grane na jednom mjestu rascijepana. 1/9 nar. vel. — Podrijetlo: Andrijevi, — Doba: sadašnje. — Održano: dobro: Inv. br. 657.
